

جاگاه

عالم های آستان قدس رضوی

در سالکری ایران

مؤلف
رجعی ابسته نایبی

زیر نظر

اداره پژوهش و معرفی آثار معاونت امور موزه

ناشر

سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

لیاف خانیکی، رجبعلی، ۱۳۲۷.

جایگاه سفال‌های آستان قدس رضوی در سفالگری ایران / مؤلف: رجبعلی لیاف خانیکی؛ اداره پژوهش و معرفی آثار معاونت امور موزه‌ها، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۹۳. ۴۶۴ ص.: مصور (بخشی رنگی). - (سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی)؛ زیر نظر اداره پژوهش و معرفی آثار.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیا

ISBN: 978-964-6429-87-1

۷۳۸/۰۹۵۵۸۲۲۲

۳۵۱۷۱۸۵

۱۳۹۳ ج ۲ / ۷۳۸۲۵ NK

کتابخانه ملی ایران

۹۰

جایگاه سفال‌های آستان قدس رضوی در سفالگری ایران

رجبعلی لیاف خانیکی

مؤلف

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

ناشر

جواد فرهنگدانه

امور فنی

مرضیه دلیری اصل، اعظم قوی و سید قاسم ازهدی

حروفچین / صفحه‌آرا

آرشیو اداره پژوهش و معرفی آثار معاونت امور موزه‌ها

عکس

مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

چاپ و صحافی

اول / ۱۳۹۳

نوبت چاپ

۱-۸۷-۶۴۲۹-۶۴۴-۹۷۸

شابک

۵۰۰ نسخه

شمارگان

۲۰۰/۰۰۰ ریال

قیمت

حق چاپ محفوظ است

نشانی: مشهد - حرم مطهر - پست شیخ طوسی - سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی.

ص. پ. ۱۷۷-۹۱۷۳۵

تلفن اداره پژوهش: ۰۵۱۱-۲۲۳۵۳۲۹

تلفن و دورنگار روابط عمومی: ۰۵۱۱-۲۲۱۹۵۵۳

وب سایت موزه: www.aqm.ir

وب سایت سازمان: www.aqlibrary.ir

فهرست مطالب

۹		سخن ناشر
۱۱		مقدمه
۱۹		فصل اول: سفال
۲۱		سفال
۲۳		۱. ترکیبات
۲۴		۲. آماده سازی گل سفال
۲۷		۳. ماده چسباننده
۲۹		۴. چگونگی ساخت و پرداخت سفال
۳۴		۵. پخت سفال
۳۷		۶. کوره سفالگری
۴۴		۷. تزئینات سفال
۶۴		اقسام لعاب بر اساس ماهیت و عناصر تشکیل دهنده آن
۷۲		یادداشت های فصل اول
۸۱		فصل دوم: سفال و انسان
۸۵		سفال و انسان
۸۹		سفالگری یک صنعت
۹۲		سفال و باورهای ماوراء طبیعی
۹۹		سفال، واسطه ارتباطات جوامع بشری
۱۰۷		سفال تجلی گاه هنر

۱۲۰	یادداشت‌های فصل دوم
۱۳۳	فصل سوم: تاریخچه سفال
۱۳۵	زمینه‌های تولید
۱۳۶	تولد سفال
۱۴۱	مراحل تکوینی سفال
۱۵۰	سفال عصر آهن
۱۵۱	عصر آهن ۱
۱۵۴	عصر آهن ۲
۱۵۶	عصر آهن ۳
۱۶۱	سفال دوره ایلامی و جدید
۱۶۴	دوران ایلامی
۱۶۵	سفال دوره هخامنشی
۱۶۷	سفال خاکستری
۱۷۷	سفال دوران اشکانیان
۱۸۵	سفال دوره ساسانی
۱۹۳	یادداشت‌های فصل سوم
۲۰۱	فصل چهارم: سفال دوره اسلامی
۲۰۳	سفال دوره اسلامی
۲۲۲	انواع سفال‌های دوره اسلامی
۲۲۳	سفال‌های بدون لعاب
۲۲۴	تزئینات سفال‌های بدون لعاب
۲۲۴	۱. نقش کنده
۲۲۵	۲. نقش افزوده
۲۲۶	۳. نقش قالب‌زده
۲۲۷	۴. تزئین رنگی بر روی سفال بدون لعاب
۲۲۸	۵. اثر مهرهای تزئینی بر روی سفال بدون لعاب
۲۲۹	سفال‌های لعاب‌دار

۲۲۹	تزئینات سفال‌های لعاب‌دار
۲۲۹	۱- تزئین سفال با لعاب گلی
۲۳۳	۲- تزئین سفال با لعاب یکرنگ
۲۳۳	۳- تزئین سفال با لعاب پاشیده
۲۳۵	۴- نقش‌کنده زیر لعاب
۲۳۷	۵- لعاب با گل سفید و لعاب یکرنگ
۲۳۸	۶- سفال با تزئین زیر لعاب
۲۴۰	۷- لعاب زرین‌فام
۲۴۴	۸- سفال کعبه‌دار
۲۴۶	یادداشت‌های فصل ۳- حرم
۲۷۵	فصل پنجم: سفال‌های آستان قدس رضوی
۲۷۷	سفال‌های آستان قدس رضوی
۲۷۹	۱- ظروف و اشیای اهدائی
۲۸۰	۲- ظروف و اشیای حاصل از کاوش‌ها و حاکم‌ترین اطراف حرم مطهر
۲۹۹	۳- جمع‌آوری و بررسی مواد فرهنگی
۳۰۹	۴- سفال‌های اهدائی
۳۱۱	یادداشت‌های فصل پنجم
۳۱۳	فصل ششم: گونه‌شناسی سفال‌های آستان قدس رضوی
۳۱۵	گونه‌شناسی سفال‌های موجود در آستان قدس رضوی
۳۱۶	۱- سفال‌های پیش از تاریخ
۳۳۳	۲- سفال‌های دوران تاریخی
۳۲۸	۳- سفال‌های دوره اسلامی
۳۳۹	گونه‌شناسی ظرف‌های لعاب‌دار
۳۴۸	تزئینات سفال‌های آستان قدس رضوی
۳۴۸	۱- نقاشی
۳۴۹	۲- نقاشی زیر لعاب
۳۴۹	۳- نقش‌کنده

۳۵۰	۴- نقش کنده زیر لعاب
۳۵۱	۵- نقش افزوده
۳۵۲	۶- نقش برجسته
۳۵۳	۷- نقش قالب
۳۵۴	۸- ترصیع
۳۵۵	۹- کتیبه و خط
۳۵۶	۱۰- پوشش و لعاب
۳۵۶	تجلی فرهنگ‌های دیگر در سفال‌های آستان قدس رضوی
۳۶۷	یادداشت‌های فصل ششم
۳۷۱	منابع و مآخذ
۳۸۳	نمایه ها
۳۸۵	نمایه تزئینات و لعاب
۳۹۱	نمایه سفال و تأسیسات مربوطه
۳۹۵	نمایه ظروف و سازه‌های سفالی
۴۰۱	نمایه عناصر شیمیایی و فلزات
۴۰۷	نمایه قبایل
۴۰۹	نمایه اماکن
۴۲۷	نمایه اشخاص
۴۳۷	تصاویر برخی از سفال‌های موجود در آستان قدس رضوی

سخن ناشر

آستان قدس رضوی نه تنها مضجع شریف حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام را در بر گرفته و همواره مراکز تجمع و مرجع عقائد و دردمندان است، بلکه امانتدار حجم عظیمی از اسناد و آثار و نشانه‌های فرهنگی و تاریخی این مرز و بوم است که طی صدها سال به همت اندیشمندان و فرهیختگان و دانشمندان در آن مکان مقدس گرد آمده است و اینک می‌توانند پاسخگوی پرسشهای پژوهشگران و محققان آستان از جنبه‌های گوناگون باشند.

ظروف و سازه‌های سفالی از جمله ارزشمندترین یادمان‌های فرهنگی موجود در آستان قدس رضوی است. آن پدیده ارزشمند که از اوایل دوران پیکانشینی (در حدود ده هزار سال پیش) در صحنه زندگی انسان ظاهر شده است به جهت ساختار و برخورداری از تزئینات، لعاب و کتیبه، به خوبی توانسته است نقش اطلاع‌رسانی خود را در ارتباط با فن‌آوری، استعداد، هنرنمایی و فرهنگ‌مداری پیشینیان ایفا کند.

تعداد زیادی ظرف و قطعات سفال که از طریق اهداء به دست آمده است و با بررسی خاکبرداری‌های اطراف حرم مطهر جمع‌آوری شده‌اند در خزانه آستان قدس رضوی وجود دارد که کارشناسان اداره پژوهش و معرفی آثار معاونت امور موزه‌ها با همکاری مؤلف کتاب توانسته‌اند آن‌ها را شناسایی، طبقه‌بندی و شناسنامه‌های علمی آن‌ها را آرشیو نمایند. کتاب حاضر بیان و توجیه «جایگاه سفال‌های آستان قدس رضوی در

سفالگری ایران» است و نویسنده در فرایند رسیدن به اهداف خود توانسته است با مراجعه به منابع معتبر و بهره‌گیری از مطالعات میدانی، مروری بر سفالگری ایران از آغاز تا دوران معاصر داشته باشد.

مؤلف کتاب تمام تلاش خود را مصروف داشته تا کتابی مفید و با قابلیت مرجع گردآوری نماید، با توجه به این امر سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی چاپ آن را در دستور کار خود قرار داده و امیدوار است با نشر این آثار، گامی در جهت معرفی یکی از میراث‌های کهن ایران اسلامی داشته باشد.

محمد هادی زاهدی

رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد

آستان قدس رضوی